

*Система роботи з
обдарованими дітьми
Лежунського навчально-
виховного комплексу
«загальноосвітній
навчальний заклад-
дошкільний навчальний
заклад»*

СИСТЕМА РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ЛЕЖИНСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ «ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД-ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Обдарованість, з точки зору біології, — це вияв розумових, художніх, фізичних можливостей людини, які значно перевищують середній рівень. Народження обдарованої дитини визначається спадковістю, а її розвиток — навчанням і вихованням. Обдарована людина має, як правило, особливу будову і функціональні особливості головного мозку, а також окремих його аналізаторів.

Тривалий час явище обдарованості вивчали в рамках педагогіки. Згодом його дослідженням стали займатися психологи. І тільки в останні 50 років фундаментальні наукові дослідження біологічних основ обдарованості людини стали предметом анатомії", фізіології, генетики та біохімії.

Обдарованість може проявлятися в різних видах діяльності. Її не можна визначити за якимось одним критерієм, оскільки вона виявляється в наборі взаємопов'язаних якостей. Так, в обдарованих людей добра пам'ять, увага, логічне або ж образне мислення.

Одним із компонентів креативності є дивергентне — творче (Дж. Гілфорд), нешаблонне (Е. ле Боно) мислення.

За Дж. Гілфордом, дивергентне мислення характеризується такими особливостями:

- *легкість і продуктивність* — тобто наскільки швидко індивід може створювати певні продукти творчості: ідеї, думки, об'єкти тощо;
- *гнучкість* — здатність швидко переключатися з однієї проблеми на іншу або об'єднувати їх;
- *оригінальність* — своєрідність мислення, незвичний підхід до проблеми, її нове розв'язання;
- *точність (відповідність)* — стрункність розумових операцій щодо тієї чи іншої проблеми, вибір рішення, адекватного поставленій меті.

Обдарованість може проявлятися в різні періоди розвитку людини. Для обдарованих дітей характерними є рання мова, великий словниковий запас, допитливість. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвиненою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці. Обдаровані діти здатні класифікувати інформацію, вміють користуватися накопиченими знаннями. Вони з задоволенням сприймають складні завдання, під час виконання яких виявляють неабияку увагу, наполегливість. Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою заглибитися в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання проблеми.

Обдарованість може бути загальною, коли дитина має потяг до різних видів праці та мистецтва, але може бути і спеціальною, коли інтерес проявляється до якогось одного виду діяльності (музичний, художній, спортивний напрями тощо).

Зрозуміло, що здатність до творчості, поєднана з високим інтелектуальним

рівнем, — це виняток, рідкісне явище у звичайному шкільному класі. Проте потенційна творчість, як свідчать зарубіжні та вітчизняні психологічні дослідження, притаманна кожній дитині. Завдання педагога — створювати умови, за яких схильність дітей до нового, нестандартного, їхнє бажання самостійно вирішувати поставлені завдання можуть набути розвитку

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ – КРЕДО ПЕДАГОГІВ

КРЕДО ТВОРЧИХ УЧИТЕЛІВ ШКОЛИ

- ❖ Я маю творчий потенціал.
- ❖ Я хочу реалізувати його.
- ❖ Я певен, що мені все вдасться..
- ❖ Я схильний ризикувати.
- ❖ Я вмю бачити проблему і можливості її розв'язання.
- ❖ Я маю критичне і гнучке мислення.
- ❖ Я в пошуку!
- ❖ Я виховаю творчу особистість!!!

Кожна обдарована (талановита) дитина — індивідуальність, яка потребує особливого підходу. Виявити талант—таке завдання ставить перед собою соціально-психологічна служба Лежинського НВК. А створити умови для виявлення обдарованості — суто педагогічне завдання, яким переймається адміністрація закладу, класні керівники, керівники гуртків, секцій, студій, бібліотекар.

Важливим критерієм визначення обдарованої (талановитої) дитини, як вважають педагоги школи, є чисельні тести, рекомендовані психолого-педагогічного літературою. Проте практика їх використання виявила, що вони не є універсальним методом визначення обдарованості, оскільки навіть у найточніших із них імовірність не перевищує 70—80 %, а тому тестування доповнюємо спостереженням за дітьми. Розібратися в деяких підходах до виявлення ознак обдарованості в процесі безпосереднього спостереження за дитиною допомагає створена творчою групою педагогів школи матриця для виявлення ознак обдарованості у дітей.

МАТРИЦЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ОБДАРОВАНОСТІ У ДІТЕЙ

Позитивні якості:

1. Дитина має чудову пам'ять.
2. Для вихованця характерна багата уява.
3. Дитина вмє створити в уяві альтернативні системи.
4. Має розвинену оперативну пам'ять і логічне мислення.
5. Прагне до активного дослідження навколишнього світу.
6. Вихованець успішний у багатьох починаннях.
7. Має позитивну установку на творче виконання завдань.
8. Дитина наполеглива у своїх діях, нерідко наближена до самовпевненості.
9. Характеризується величезною допитливістю.

Негативні якості:

1. Чітко виражений егоцентризм.
2. Прагнення до товариства старших дітей та дорослих.
3. Гостра реакція на несправедливість.
4. Нестримність почуттів та емоцій.
5. Нечіткість у розмежуванні реальності та фантазії.

Останні п'ять ознак свідчать самі про себе: виховання дитини — справа дуже складна і серйозна. Критичний аналіз наукових праць та практичного досвіду дає змогу зробити висновок, що рутинне виховання, побудоване на традиційних прийомах, згубно впливає на обдаровану натуру, яка зазвичай сама заявляє про себе, ускладнюючи життя консервативних дорослих і змушуючи їх шукати нестандартні виховні підходи. Тому, опрацювавши літературу і врахувавши поради фахівців-психологів, використавши досвід роботи з цього питання, накопичений в інших навчальних закладах області та України, творча група вчителів Лежинського НВК створили пам'ятки «Що повинен знати педагог, Який виховує обдаровану дитину?» та «Модель компетентності педагога Лежинського НВК, який працює з обдарованою дитиною», на основі яких будує свою роботу з обдарованими дітьми вся творча громада педагогів школи.

МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА, ЯКИЙ ПРАЦЮЄ З ОБДАРОВАНОЮ ДИТИНОЮ

*Мислити за шаблоном – найкращий
спосіб занепасти справу.*

Д. Енрайт

1. Учитель не повинен постійно розхвалювати обдарованого учня за індивідуальні успіхи, краще заохотити його до спільних занять з іншими дітьми.
2. Учителю не слід надмірно вдаватися до навчання та виховання з елементами змагання. Обдарована дитина частіше буде переможцем, що може викликати неприязне ставлення інших дітей.
3. Не можна підкреслювати винятковість обдарованої дитини чи, навпаки, навмисно її принижувати, застосовувати сарказм.
4. Учителю варто пам'ятати, що обдаровані діти зазвичай негативно ставляться до чітко регламентованих повторюваних занять.
5. Методи, що сприяють ефективній роботі з обдарованими дітьми:
  - ❖ повага до прагнення учнів працювати самостійно;
  - ❖ надання дитині свободи вибору щодо сфери реалізації своїх, здібностей;
  - ❖ індивідуальне застосування навчальної програми;
  - ❖ заохочення учнів до роботи над власними проектами;
  - ❖ жодного тиску на дітей, створення атмосфери розкнутості;
  - ❖ схвалення результатів діяльності в певній галузі для стимулювання бажання випробувати себе в цій чи інших галузях;
  - ❖ підкреслення ролі індивідуальних відмінностей;
  - ❖ надання допомоги і підтримки дітям, які мають власний погляд і внаслідок цього відчувають тиск з боку інших;
  - ❖ найефективніше використання хобі, конкретних захоплень та індивідуальних нахилів;
  - ❖ поблажливість до можливого безладу;

- ❖ заохочення максимальної захопленості в спільній діяльності;
  - ❖ постійне підтвердження того, що вчитель є односторонцем учнів, а не супротивником. (Див. схему 1)
6. Риси, якими має володіти вчитель, котрий працює з обдарованими дітьми:
- ❖ доброзичливість і чуйність;
  - ❖ цілеспрямованість і наполегливість;
  - ❖ розуміння психології здібних та обдарованих дітей;
  - ❖ високий інтелектуальний рівень;
  - ❖ широке коло інтересів;
  - ❖ готовність до виконання найрізноманітніших обов'язків, пов'язаних із навчанням обдарованих дітей;
  - ❖ жвавість, активність, почуття гумору;
  - ❖ гнучкість і завжди постійна готовність переглянути свої погляди;
  - ❖ здатність до постійного самооновлення, сприйняття нетрадиційних думок і поглядів, емоційна стабільність і вміння переконувати.

Професійному вдосконаленню і творчій діяльності педагога сприяють такі чинники:

1. Інтерес до змісту діяльності.
2. Суб'єктивна привабливість спілкування з дітьми.
3. Високий рейтинг професіоналізму в структурі цінностей особистості.
4. Достатньо високий рівень самооцінювання й рівень домагань.
5. Можливості для самореалізації.
6. Престиж педагогічної діяльності.
7. Гідні умови праці.
8. Перспектива професійного зростання.
9. Позитивне стимулювання діяльності.

Поради вихователям обдарованих дітей

1. Постійно працюйте над вихованням почуттів дітей, особливо обдарованих — вразливих і чутливих до всього, що стосується їхнього «Я».
2. Допомогайте здібним дітям виробити адекватну «Я»-концепцію й самооцінку, розвивайте в них емпатію.
3. Забезпечуйте сприятливу емоційну атмосферу, адже дитина набуває емоційного досвіду, взаємодіючи з людьми.
4. Дотримуйтеся порядку й дисципліни: обдаровані діти, як і всі інші, мають знати межу допустимо поведінки.
5. Скеруйте енергію і творчість обдарованих дітей у потрібне русло, щоб їхня праця була корисною.
6. У роботі з обдарованими дітьми використовуйте дослідницький метод—це активізує їхню роботу.
7. Розвивайте здібності дітей, широко використовуйте метод самостійного здобування знань.

8. Привчайте обдарованих дітей працювати разом — це допоможе їм адаптуватися до соціальних умов.
9. Заохочуйте дітей—це стимулює їх.
10. Тісно співпрацюйте з батьками обдарованих дітей.

Пам'ятка

«Що повинен знати педагог, який виховує обдаровану дитину?»

- ❖ У талановитій дитини відразу помітні тонка спостережливість, зосередженість, посидючість, уміння наполегливо переслідувати поставлену мету, самостійність і незалежність у діяльності.
- ❖ Немотивований тиск та примус, нав'язування занять затримують прояви справжніх природних нахилів.
- ❖ Занадто рання спеціалізація та «професіоналізація» збіднюють особистість. Необхідно гармонійно розвивати сукупність тілесних, душевних і розумових сил, які становитимуть реальну користь у житті, допоможуть вихованцеві посісти достойне місце в суспільстві.
- ❖ Талановитій дитині необхідно надавати не тільки свободу самодіяльності, а й можливість у певних межах обговорювати з дорослими свої наміри. У результаті виробляється самоповага та здатність критично оцінювати свої здібності й дії.
- ❖ Інтенсивному розвитку природних задатків допомагають ознайомлення з різноманітною діяльністю, глибокі й помірно численні враження. Потрібні для творчості фарби, звуки, форми, рухи талановиті діти знаходять у спілкуванні з природою, яка пробуджує мислення, уяву, творчість.

Цікавий матеріал, який можна використати як доповнення до наведених вище порад учителям і батькам, містять сучасні дослідження, проведені відомим психологом А. Баркан із питань виховання обдарованої дитини:

1. Важливо не ігнорувати унікальності такої дитини, проте й не висловлювати надмірних захоплень її обдарованістю, не перетворювати життя дитини на інструмент задоволення батьківських амбіцій.
2. Природна допитливість обдарованих дітей є причиною безлічі запитань, якими вони «замучують» дорослих. Особливо складно з такими дітьми в школі. Їх намагаються порівняти з іншими, підігнати під зручний стандарт звичайного, слухняного учня. Ось чому так часто ті, кого в дитинстві називають «вундеркіндами», з віком стають звичайними прагматичними людьми, які нічого оригінального, нового не створюють, а їхні досягнення не відповідають рівню їхніх здібностей.
3. Необхідно створювати всі умови для розвитку таланту, але не нав'язувати дитині своїх захоплень та інтересів, не культивувати необхідності будь-що досягти неперевершених результатів, не перевантажувати, не змушувати постійно займатися улюбленою справою, бо це може відбити бажання цікавитися улюбленим заняттям, стати причиною неврозу або розвинути в дитині пихатість та претензійність.

4. Намагатися зменшити надмірну вразливість обдарованої дитини, вчити її гідно програвати і не сприймати невдачу як трагедію, володіти емоціями, робити все, щоб дитина не занижувала самооцінки і водночас не виставляла на показ свою обдарованість.

5. Допомогати їй налагоджувати нормальні стосунки з дорослими і дітьми.

6. Якомога більше приділяти уваги її фізичній активності.

ТЕХНОЛОГІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОБДАРОВАНИХ ТА ЗДІБНИХ ДІТЕЙ

Технологія спрямована на:

- виявлення обдарованих та здібних дітей;
- створення умов для реалізації індивідуальних творчих здібностей дітей.

Теоретичне обґрунтування

Характерними особливостями обдарованих дітей є висока пізнавальна активність і розвинений інтелект, багата фантазія, творчість, винахідливість, емоційна безпосередність, високий енергетичний рівень, чітка моторна координація, фізична стабільність.

Реформування системи освіти зумовило необхідність формування й розвитку інтелектуального та духовного потенціалу нації. Особливо актуальною є проблема створення української еліти. А для цього слід створити найсприятливіші умови для всебічного розвитку дитини.

Технологія передбачає:

- інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток особистості дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей, стану здоров'я, потреб суспільства;
- оптимальну реалізацію цілісного розвивального впливу навчання, виховання та освіти на особистість учня;
- мобілізацію психічних ресурсів особистості, спрямовану на інтенсивний саморозвиток, що водночас забезпечуватиме і повну самореалізацію, творчу налаштованість.

Концепція

Створення атмосфери для розвитку індивідуального потенціалу особистості в умовах вільного вибору, для зростання особистості та її пізнавальних здібностей, можливість адаптації особистості в соціокультурному середовищі.

Мета технології: максимальний розвиток особистості дитини з високим рівнем здібностей в одній чи декількох сферах з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Завдання:

1. Забезпечити умови для самореалізації особистості, використовуючи сучасні технології навчання та виховання.
2. Спрямувати роботу з батьками на виявлення та розвиток здібностей їхньої дитини.

3. Скоординувати роботу фахівців, викладачів щодо надання кожному учневі індивідуальних рекомендацій, створення карт просування здібних дітей.

Умови застосування технології

Технологію супроводу обдарованих та здібних дітей слід використовувати за умови взаємодії, взаєморозуміння, узгодженої діяльності всіх учасників навчального процесу.

Покроковий опис технології

Засобом опису технології є технологічна карта, де зазначено напрями роботи з обдарованими та здібними дітьми протягом навчального року. Згідно з цим відбувається розвиток кожної дитини. Цей процес має планомірний і системний характер, він передбачає:

- комплексне діагностування;
- інформацію;
- консультування;
- проектування індивідуально-орієнтованих програм;
- аналітичну роботу з реалізації цієї проблеми.

Результативність згаданої технології визначається через показники всебічно розвиненої особистості з високим рівнем розумового розвитку, здатної до саморозвитку та самореалізації.

Способи визначення результату

- Анкетування.
- Спостереження (зокрема психологічне).
- Аналіз індивідуальних карт досягнень.

Головні переваги

Індивідуальний супровід:

- уможливорює Інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток, саморозвиток та самореалізацію дитини;
- сприяє не тільки просуванню учня в одній галузі, а й підсиленню інтересу до вивчення інших предметів;
- допомагає розвивати пізнавальну активність, нестандартність мислення, наполегливість, надзвичайну працездатність, активну життєву позицію в соціальному середовищі;
- виявляє талановитих, обдарованих дітей, адже талант — це диво, досить незвичайне явище, яке трапляється не так уже й часто;
- допомагає завчасно виявити конкретні нахили, уподобання, зумовлені природними здібностями;
- допоможе дитині знайти себе і своє творче призначення.

Застереження

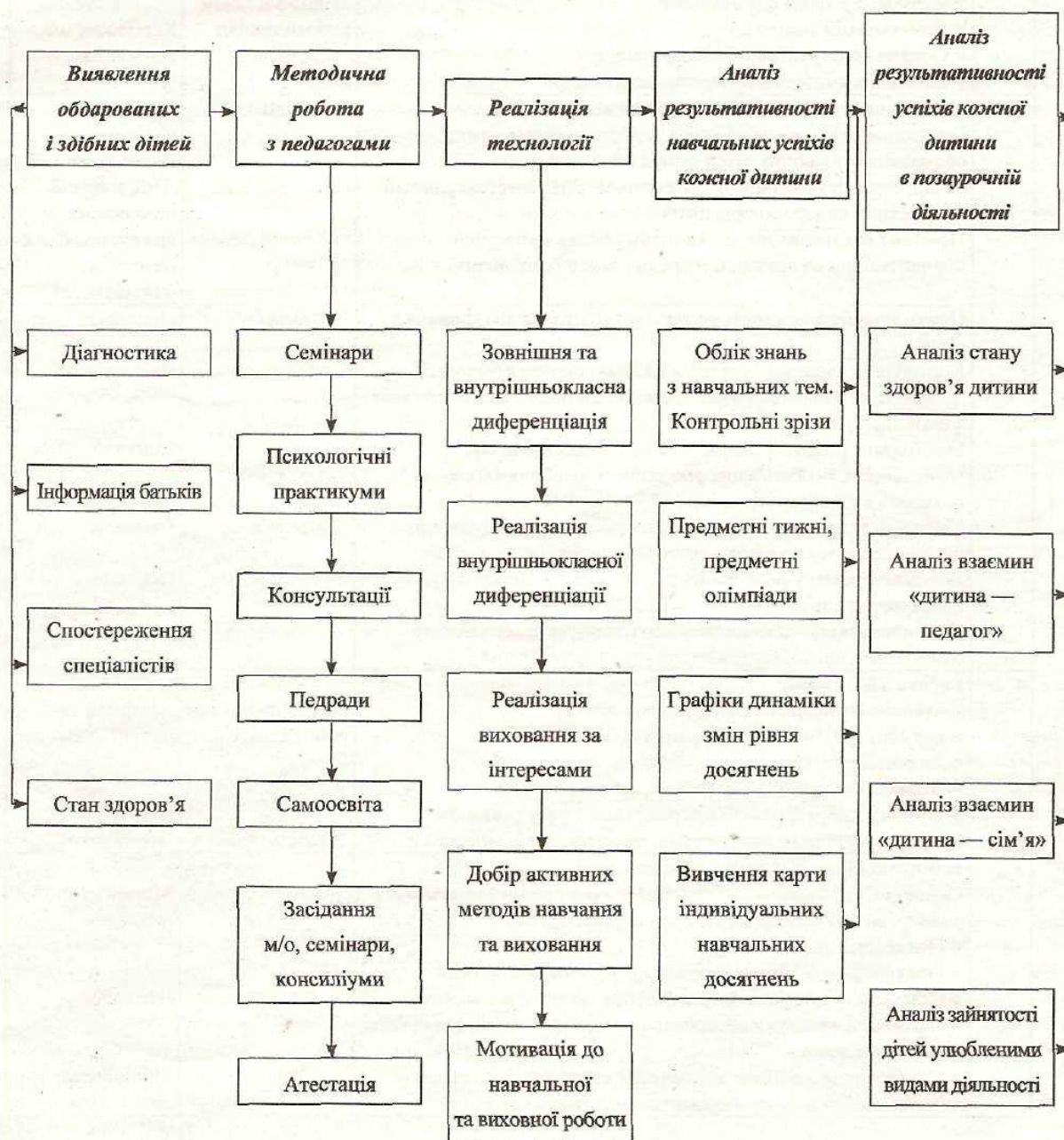
- Помилковий прогноз стосовно обдарованості конкретної дитини може призвести до негативних наслідків.
- Надмірна увага і спонукання до успіхів може спричинити стрес.

Психологічний супровід розвитку обдарованих дітей

Створення програми психологічного супроводу зумовлене посиленням уваги до проблем особистості, особливо обдарованої й талановитої, та потребою в такій системі навчально-виховного процесу, за якої учень як унікальна і неповторна особистість стає активним суб'єктом навчання й виховання.

Реалізуючи таку програму, психологічна служба школи впроваджує ефективні методики і технології виявлення, навчання та виховання дітей з високим рівнем здібностей. Програма також передбачає вдосконалення середовища, яке має забезпечити умови для розвитку творчого потенціалу і гармонійного розвитку особистості.

Технологія психолого-педагогічного супроводу обдарованих та здібних дітей

Таблиця

№	Зміст роботи	Термін виконання	Відповідальний
1	<p>Робота з учителями <i>Семінари. Семінари-практикуми:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Сучасні уявлення про особистість. ● Обдарованість у структурі особистості. ● Психологія творчості. ● Особистісні проблеми обдарованих дітей. ● Розвиток творчої особистості. <p>Консультації вчителів з питань індивідуального підходу до учнів.</p> <p><i>Тренінгові заняття для вчителів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Я — творчий учитель. ● Основи конструктивного спілкування. ● Взаємодія вчителя з обдарованою дитиною 	<p>Згідно з планом роботи школи</p> <p>У разі потреби</p> <p>Згідно з планом роботи школи</p>	<p>Заступники з НВР, НМР, психолог</p> <p>Психолог</p> <p>Керівники м/о, психологи</p>
2	<p>Виявлення обдарованих та здібних дітей Створення банку діагностичних методик для виявлення обдарованих і здібних дітей різних вікових груп. Співпраця з педагогічними колективами ДНЗ з метою ранньої діагностики обдарованості дітей. Постійне виявлення дітей з високим рівнем здібностей під час набору до школи. Створення банку їхніх даних</p>	Постійно	<p>Психологи, педагоги Вихователі ДНЗ, вчителі початкових класів, психолог Психолог, учителі</p>
3	<p>Психологічний супровід розвитку здібних та обдарованих дітей Контроль за адаптацією дітей з високим рівнем здібностей до навчання в першому класі, допомога в подоланні труднощів адаптації. Моніторинг розвитку здібностей психічних процесів, креативності, особистісних рис здібних дітей протягом навчання в початкових класах. Контроль за адаптацією дітей з високим рівнем здібностей під час переходу до школи другого ступеня. Допомога учням у розв'язанні проблем підліткового віку, самоствердження. Допомога старшокласникові в життєвому та професійному самовизначенні</p>	Постійно	<p>Психолог</p> <p>Психолог</p> <p>Психолог</p> <p>Психолог</p>
4	<p>Робота з батьками <i>Тематика виступів на батьківських зборах:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Батькам здібних та обдарованих дітей. ● Як розвивати здібності дитини. ● Якщо ваша дитина — талановита. ● Батьки і здібні діти — в контексті конфлікту поколінь. <p>Консультації батьків з питань розвитку та спілкування дітей</p>	<p>Згідно з планом роботи школи</p> <p>У разі потреби</p>	<p>Адміністрація школи, психолог</p> <p>Психолог</p>
5	<p>Інформаційно-методичне забезпечення <i>Семінари. Семінари-практикуми для вчителів школи, педагогів району, що займаються психологічною роботою:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Психологія творчості. ● Психолог — помічник у розвитку обдарованої дитини. ● Створення і постійне вдосконалення системи психолого-педагогічного пошуку обдарованих та здібних дітей. Створення банку їхніх даних. ● Створення та постійне поповнення картотеки матеріалів та публікацій з питань обдарованості й творчості 	Згідно з планом роботи РМК	<p>Методист РМК, психолог</p> <p>Психолог</p> <p>Бібліотекар</p>

Картка

обліку індивіда з яскравими проявами здібностей до окремих видів діяльності

I. Загальні соціальні відомості

Прізвище _____
Ім'я _____
Стать _____
Вік _____
Школа _____
Клас _____
Стан здоров'я _____

II. Виявлені здібності

Спортивні _____
Музичні _____
Вокальні _____
Артистичні _____
Технічні _____
Математичні _____
Природничі _____
Гуманітарні _____
Літературні _____

III. Рівень розвитку креативності _____

IV. Індивідуально-біологічна підструктура особистості

Прояви нервової системи:

Сила _____
Рухливість _____
Урівноваженість _____
Темперамент _____

V. Спілкування в школі

Має багато друзів	Непопулярний
Ставлення до нього — доброзичливе	Багато однокласників недолюблюють його
Залюбки спілкується	Спілкується з обмеженим колом людей
Не боїться виступати перед незнайомими людьми	Боязкий, сором'язливий
Відкритий	Замкнутий
Орієнтується на особисту думку про себе	Цікавиться думкою інших про себе
Є опорою для вчителя	Погано впливає на однолітків

VI. Спілкування в сім'ї

Атмосфера в сім'ї дружня	Атмосфера в сім'ї конфліктна
Взаємини близькі, довірливі	Взаємини відчуження
Добрі взаємини з батьками	Погані взаємини з батьками
Обмеження самостійності дитини	Самостійність не обмежено
Батьки охоче спілкуються з учителями	Батьки сперечаються з учителями

VII. Які звання, нагороди має, є переможцем яких олімпіад, конкурсів, фестивалів тощо

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Картка обдарованості

ПІБ _____
 Клас _____
 Вік _____
 Стать _____

Шкала 1. Пізнавальні характеристики учня

Пізнавальні характеристики	1	2	3	4
Володіє надзвичайно великим для свого віку запасом слів, свідомо використовує терміни, мовлення вирізняється багатством виразів, швидкістю та складністю				
Володіє широким запасом інформації з різноманітної тематики (такої, що зазвичай залишається поза межами інтересів дітей цього віку)				
Швидко запам'ятовує та відтворює фактичну інформацію				
Чуйний і тямущий спостерігач, зазвичай «бачить більше» або «отримує більше», ніж інші, з розповіді, з фільму, з того, що відбувається				
Легко схоплює причинно-наслідкові зв'язки, намагається зрозуміти, «як» і «чому», ставить багато запитань, що стимулюють думку (на відміну від запитань, спрямованих на отримання фактів), хоче знати, що лежить в основі явищ та дій людини				
<i>Загальний показник за шкалою</i>				

Шкала 2. Мотиваційні характеристики

Мотиваційні характеристики	1	2	3	4
Повністю «входить» у певні теми, проблеми, наполегливо прагне завершити розпочате (нелегко залучити до іншої теми, завдання)				
Легко впадає в нудьгу від звичайних завдань				
Прагне досконалості, вирізняється самокритичністю				
Воліє працювати самостійно, потребує лише мінімального скерування від учителя				
Має схильність організувати людей, предмети, ситуацію				
<i>Загальний показник за шкалою</i>				

Шкала 3. Лідерські характеристики

Лідерські характеристики	1	2	3	4
Виявляє відповідальність, робить те, що обіцяв(ла), і зазвичай робить це добре				
Упевнено почувається як з однолітками, так і з дорослими, добре почувається, коли їй/його просять показати свою роботу класу				
Чітко виражає свої думки і почуття, добре і, як правило, зрозуміло говорить				
Любить бути з людьми, товариський (ка) й воліє не залишатися наодинці				
Має схильність домінувати серед інших, переважно керує діяльністю, в якій бере участь				
<i>Загальний показник за шкалою</i>				

Шкала 4. Творчі характеристики

Творчі характеристики	1	2	3	4
Виявляє велику цікавість багато до чого, постійно запитує про різне				
Висуває велику кількість ідей або розв'язків проблем і відповідей на запитання, пропонує незвичайні, оригінальні, розумні відповіді				
Висловлює свою думку без роздумів, іноді радикальний(на) і гарячий(ча) у дискусіях, наполегливий(ва)				
Любить ризикувати, має схильність до пригод				
Схильність до гри з ідеями, фантазує, вигадує («цікаво, що буде, якщо...»), зайнятий(та) пристосуванням, удосконаленням та зміною громадських інститутів, предметів і систем				
Виявляє тонке почуття гумору й бачить гумор у таких ситуаціях, які не здаються смішними іншим				
Надзвичайно чуйна(ний) до внутрішніх імпульсів і більш відкритий(та) до ірраціонального в собі (вільніший вияв «дівочих» інтересів у хлопчиків, більша незалежність у дівчаток), емоційно чутливий(ва)				
Чуйний(на) до прекрасного, звертає увагу на естетичні боки життя				
Не піддається впливові групи, погоджується з безладом, не цікавиться деталями, не боїться відрізнятись від інших				
Дає конструктивну критику, не схильний(на) визнавати авторитети без критичного вивчення				
<i>Загальний показник за шкалою</i>				

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Конвенція про права дитини (ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 р. № 789).
2. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації».
3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт».
4. Указ Президента України «Про національну програму правової освіти населення» від 18.10.2001 р. № 992.
5. Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 06.10.1999 р. № 1284.
6. Конвенція виховання дітей та молоді у національній системі освіти (затверджена колегією МОН України 28.12.1996 р.).
7. Концепція громадянського виховання особистості.
8. Концепція військово-патріотичного виховання молоді.
9. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя в дітей та молоді.
10. Концепція родинно-сімейного виховання.
11. Наказ МОН України «Про затвердження положення про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості» від 29.08.2003 р. № 585.
12. Наказ МОН України «Про присвоєння та підтвердження почесних звань «народний художній колектив» і «сразковий художній колектив» від 29.06.2005 р. № 385.
13. Наказ МОН України «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів» від 21.07.2003 р. № 486.
14. Наказ МОН України «Про затвердження положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідних робіт та конкурси фахової майстерності» від 18.08.1998 р. № 305.
15. Наказ МОН України «Про затвердження типових навчальних планів для організації профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» від 20.05.2003 р. № 306.
16. Рішення колегії МОН України «Про затвердження Концепції профільного навчання в старшій школі» від 25.09.2003 р. № 10/13.
17. Методичний лист МОН України «Про організацію та проведення свят у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України».

ЛІТЕРАТУРА

НА ДОПОМОГУ В РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Наук. вид. — К.: Либідь, 2006. — 272 с.
2. Бех І. Д. Від волі особистості. — К.: Україна-Віта, 1995. — 202 с.
3. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посіб. — К.: ІЗМН, 1998. — С. 2—4.
4. Бойко А. М. Парадигмальні напрямки виховання: варіанти вибору // Рідна школа. — 2001. — № 3 — С. 7—8.
5. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка / Пер. з рос. — К.: Віпол, 1993. — 75 с.
6. Дем'янюк Т., Умурзакова Т. Становлення особистості в процесі самореалізації: Навч.-метод. посіб. — К.; Рівне: РДГУ, 2005. — 300 с.
7. Дем'янюк Т. Методика виховання в сучасній школі: Навч. посіб. — К.: НМЦ середньої освіти МОН України, 2000. — 286 с.
8. Доній В., Несен Г., Сохань Л., Єрмаков І. Психологія і педагогіка життєтворчості. — К., 1996. — 792 с.
9. Зоц В. Н., Коломісць А. В. Методичні рекомендації щодо організації колективної творчої діяльності учнів. — К., 1990. — 27 с.
10. Єрмаков І. Т. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Наук.-метод. посіб. — Запоріжжя: Центріон, 2005. — 640 с.
11. Іванов І. П. Педагогіка колективних творчих справ. — К., 1992. — 93 с.
12. Іванов І. П. Методичні рекомендації з комплексної організації виховної роботи. — Рівне, 1989. — 23 с.
13. Карпенчук С. Г. Вивчення особистості школяра — провідна функція в діяльності класного керівника. — Рівне: РДГІ, 1992. — 40 с.
14. Кацінська Л. Л. Виховний процес у сучасній школі. — Рівне, 1997. — С. 18—37, 103—107.
15. Кацінська Л. П. Учнівське самоврядування. — Рівне, 2000. — 26 с.
16. Моляко В. І. Концепція виховання творчої особистості // Рідна школа. — 1991. — № 5.
17. Методична служба — школі. Інформ.-метод. матеріали на допомогу працівникам освіти. Випуск 1 / Укл. Ю. В. Буган, Г. Г. Свінних, В. І. Урський. — Тернопіль: Астон, 2003. — 286 с.
18. Сохань Л. В. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посіб. — К.: Віпол, 1997. — 936 с.
19. Слободянюк І. А. Графічні методики в психодіагностиці та психокорекції: Навч. посіб. — Вінниця: Континент-Прим, 2000. — 28 с.

20. Сухомлинський В. О. Як колектив стає засобом всебічного розвитку особистості / Твори: У 5 т. — Т. 2. — К., — 1976. — 566 с.
21. Тимошук Н. С. Особистісно-орієнтоване виховання старшокласників у процесі позакласної роботи: Навч.-метод. посіб. — Рівне, 2004. — 281 с.
22. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум: Навч. посіб. — К.: Главник, 2006. — 144 с.
23. Фрідман П. П., Пушкіна Т. А., Каплунович Н. Я. Вивчення особистості учня і учнівських колективів. — М.: 1988. — 321 с.
24. Яременко Н. В. Дозвіллезнавство: Навч. посіб. — Фастів: Поліфаст, 2007. — 460 с.

*Перелічену літературу використано в підготовці матеріалів.

ВИКОРИСТАНИЙ ДОСВІД РОБОТИ

1. Розвиток обдарованих та здібних дітей (Із досвіду роботи школи-комплексу № 19, м. Запоріжжя): Спецвипуск // Сільська школа України. — 2004. — № 6.
2. Програма «Обдаровані діти» (Інформаційно-методичний центр освіти, відділ освіти виконкому Червоноградської міської ради, Львівська обл.): Спецвипуск // Сільська школа України. — 2004. — № 6.
3. Школа успіху (Кузнецовська гімназія Рівненської обл.): Спецвипуск // Директор школи. — 2007. — № 42.
4. Школа професійної кар'єри (НВК «СЗШ І—ІІІ ст.—ліцей», с. Зимне, Володимир-Волинський р-н, Волинська обл.): Спецвипуск // Директор школи. — 2006. — № 31—32.
5. Школа сучасних освітніх технологій (НВК «Гімназія № 14» м. Луцька, Волинська обл.): Спецвипуск // Директор школи. — 2007. — № 25—26.

ТЕЗАУРУС

Задатки — природні анатомо-фізіологічні особливості організму, передумова розвитку здібностей.

Здібності — синтез властивостей особистості, який виявляється в швидкості оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

Є кілька визначень обдарованості.

«Психологічний словник» (за редакцією Бурлачка, Морозова) пропонує таке тлумачення:

обдарованість — це:

- 1) якісне своєрідне сполучення здібностей, яке забезпечує успішне виконання діяльності;
- 2) загальні здібності, що зумовлюють широту можливостей людини, рівень та своєрідність її діяльності;
- 3) розумовий потенціал або інтелект, цілісна індивідуальна характеристика пізнавальних можливостей і здібностей до навчання;
- 4) талановитість, наявність внутрішніх умов для видатних досягнень у діяльності.

Обдарованість — своєрідне якісне поєднання здібностей, від яких залежить успіх у будь-якій діяльності. Найвищий рівень розвитку обдарованості — талант і геніальність.

У «Новому тлумачному словнику української мови в 4-х томах. — К.: Аконтіт, 2000» зазначено, що **обдарованим** (талановитим) є той, хто має великі здібності, **дар (талант)** — це видатні природні здібності, хист, обдаровання.

Типи обдарованості:

- **лідерська або соціальна обдарованість** — здатність розуміти інших людей, будувати з ними конструктивні взаємини, управляти ними;
- **художня обдарованість** — виявляється у високих досягненнях у художній діяльності — музиці, танцях, живописі, скульптурі, сцені тощо;
- **психомоторна обдарованість** — спортивна обдарованість;
- **академічна обдарованість** — яскраво виражена здатність навчатись;
- **інтелектуальна обдарованість** — здатність мислити, аналізувати, зіставляти факти, тобто виконувати складну інтелектуальну роботу;
- **творча обдарованість (креативна)** — виявляється в нестандартному баченні світу, в нешаблонному мисленні і в тому, що суспільство цінує понад усе.

**Алгоритм організації роботи
з обдарованими учнями в навчальному закладі**

№ з/п	Заходи	Термін	Виконавець
1.	Видання наказу «Про організацію роботи зі здібними та обдарованими учнями», у якому вказати відповідальних за цей напрямок та розподілити обов'язки відповідальних з питань реалізації програми «Обдаровані діти»	Серпень-вересень	Адміністрація
2.	Збір первинної інформації про дітей з інтелектуальними, художньо-естетичними та спортивними здатностями, які можуть бути рекомендовані для внесення в резерв шкільного банку обдарованих дітей	<i>Поточний</i> - протягом навчального року, <i>актуальний</i> - серпень-вересень	Класні керівники, педагог-організатор
3.	Психологічне діагностування учнів з потенційно високими досягненнями в силу видатних здатностей	<i>Поточне</i> - протягом навчального року, <i>актуальне</i> - серпень-вересень	Психологічна служба
4.	Моніторинг психологічного стану обдарованих дітей	<i>Регулярний</i> - протягом навчального року, <i>стартовий</i> - серпень-вересень	Психологічна служба
5.	Коректування бази даних на обдарованих учнів: - уточнення якісного складу банку даних - введення претендентів у базу даних - відмітка про обдарованих учнів, які вибули з навчального закладу - оновлення та правка даних про результативність діяльності обдарованих учнів	Вересень	Заступник директора з НВР, класні керівники
6.	Затвердження банку обдарованих учнів навчального закладу	Вересень	Педрада
7.	Оформлення стенду «Обдаровані учні навчального закладу»	Вересень	Педагог-організатор, класні керівники
8.	Визначення цілей, завдань, пріоритетів, напрямків роботи з обдарованими учнями	Вересень	Педрада
9.	Затвердження планів роботи з основних напрямків реалізації програми «Обдаровані діти»: інтелектуального, художньо-естетичного, спортивного	Вересень	Педрада
10.	Надання пакету відповідної документації до РМК: - наказ про роботу з обдарованими учнями; - індивідуальні картки та паспорти обдарованих учнів - психологічні методики виявлення обдарованих учнів система роботи з обдарованими учнями - резерв шкільного банку - шкільний банк даних на обдарованих учнів - інформація про оздоровлення обдарованих дітей протягом навчального року - інформація про преміювання або нагородження цінними подарунками обдарованих учнів	Жовтень	Заступник директора з НВР
11	Координація діяльності різноманітних структур навчального закладу з реалізації програми «Обдаровані діти» (психологічна служба, шкільні МО, класні керівники, гуртки,	Протягом року	Заступник директора з НВР

	консультпункти тощо)		
12	Забезпечення умов для проведення заходів з реалізації програми «Обдаровані діти» в усіх напрямках навчальної та виховної роботи.	Протягом навчального року	Адміністрація, класні керівники, педагог-організатор
13	Проведення заходів щодо профільного орієнтування	Протягом навчального року	Адміністрація, класні керівники, керівники ШМО
14.	Організація роботи факультативів, гуртків, консультаційних пунктів у навчальному закладі	Протягом навчального року	Адміністрація, керівники ШМО
15	Відстеження результативності діяльності обдарованих учнів, внесення в базу даних (в паспорт та індивідуальну картку)	Протягом навчального року	Адміністрація, класні керівники, педагог-організатор, керівники ШМО
16	Аналіз виконання планів з основних напрямків реалізації програми «Обдаровані діти»	Грудень, травень	Адміністрація
17	Видати наказ «Про підготовку до інтелектуальних змагань в новому навчальному році»	Січень	Адміністрація
18	Попередній аналіз результативності діяльності обдарованих учнів за навчальний рік	Квітень	Класні керівники, педагог-організатор
19	Проведення шкільного свята «Обдарована дитина»	Квітень	Оргкомітет
20	Діагностика задоволеності учнів освітніми послугами, що дозволяють розвинути творчий потенціал	Квітень-травень	Адміністрація
21	Підсумковий аналіз результативності участі обдарованих учнів в запланованих заходах	Травень	Адміністрація
22	Створення умов для участі обдарованих учнів у спеціальних розвивальних програмах	Протягом навчального року	Адміністрація
23	Пошук додаткових джерел фінансування роботи з обдарованими учнями	Протягом навчального року	Адміністрація
24	Забезпечення умов для оздоровлення обдарованих учнів	Протягом навчального року	Адміністрація

1. Попередні заходи щодо пошуку й відбору обдарованих учнів проводяться шкільним психологом, класними керівниками та педагогом-організатором:

- **психолог** проводить попереднє дослідження першокласників, знов прибулих учнів, куди входить спеціальне тестування. Що дозволяє схарактеризувати особистість дитини, виявити її випереджальний інтелектуальний або фізичний розвиток, естетичне чуття, нестандартне творче мислення;

- **класні керівники** збирають первинну інформацію про дітей з інтелектуальними, художньо-естетичними та спортивними здібностями, рекомендують їх для внесення в резерв шкільного банку обдарованих учнів;

- **педагог-організатор** надає допомогу в соціальній адаптації обдарованих учнів, залучає їх до участі в різних загально шкільних заходах.

2. На підставі отриманих відомостей створюється резерв шкільного банку обдарованих учнів, до якого входять учні, що мають видатні здатності й потенційні можливості в досягненні результатів (які мають дипломи, нагороди, грамоти, заохочення у своїй сфері обдарованості).

3. До шкільного банку даних заносяться відомості про дітей з яскраво вираженою обдарованістю, що демонструють стійко високі результати в

різних сферах протягом 2-3 років, посідають призові (I-III) місця на предметних олімпіадах, у конкурсі-захисті МАН, у предметних і художніх конкурсах, спортивних змаганнях і першостях (які мають дипломи, нагороди, грамоти, заохочення у своїй сфері обдарованості).

4. Протягом року необхідно вести облік кількості обдарованих учнів, фіксувати можливі зміни в шкільному банку.

5. Необхідно регулярно відслідковувати за допомогою класних керівників, психолога та педагога-організатора результативність діяльності обдарованих учнів, поповнювати банк даних, вносити зміни в індивідуальну картку й паспорт, фіксувати участь дитини в усіх заходах.

6. Психолого здійснює постійний супровід дітей, занесених у шкільний банк даних (тестування, співбесіди, консультації, тренінги тощо).